

Széljegyzet az interjúhoz

Mi a teendője a filozófusnak az esetlegességek által meghatározott történelemben és korának vitáiban? Hogyan mozoghat a megoldások, problémák sűrűjében? Tud-e még kérdezni úgy, hogy nem válik foglyává az előre feltett kérdések dogmatikájának? Van-e még érzékenysége arra, ami most jön létre, látja-e, észleli-e azt, ami létesül?

Mondják, hogy a filozófiában mindig felismerszik a kezdetekhez való visszatérés, a filozófus, minden összegyűjtött tudás és tapasztalat ellenére, mindig kezdő. A filozófia önmegértési aktusaiban mindig a nem-filozófia övezetét konstruálja, ama Másikat önmagához képest, amelyet távolságban tart, és a határátlépéseket kívánja ellenőrizni. A filozófia szinte minden önmagára irányuló aktusában ott látjuk az erőfeszítést, hogy meg kell határozni, hogy mi *nem* a filozófia: a filozófia nem a reflexió szakembere, nem a kontempláció mestergondolkodója, nem a kommunikáció őre... Nem rendelkezik azzal a kulccsal, amellyel kora zárjait kinyithatná. Vajon nem jellemzi-e a filozófiát egy végtelen vágy, hogy önmaga legyen és semmi más? Nem szemléletes-e, hogy amikor Fichte a „jelenkor” alapjairól tart előadást, akkor azt jelenti ki, hogy csak filozófus akar lenni és semmi más? Nem egy fantazmagórikus projekcióval, az abszolút tisztaság vágyának kivetítésével van itt dolgunk?

A filozófus nem élégedhet meg azzal, hogy lehetővé tegye a megismerés által felhalmozott tények rögzítését, a feladata abban rajzolódik ki, hogy sarkallja a gondolkodást. Mint ahogy egy régi gondolat leszögezze, a filozófáló ember az, aki önmaga gondolkodik, saját maga mérlegeli a dolgok állapotát. Mert ha ez történik, akkor nem arról van szó, hogy filozófiai tankönyvekre támaszkodunk, nem is a filozófia saját múltjának hőszairól/halottjairól ejtünk szót, hanem az *öngondolkodásról*. Nem hiszem, hogy felírhatunk magunknak fenségesebb eszményt, és a filozófia gyakorlójának azt az utópikus

távlatot kell közvetítenie, hogy ezen ideál megvalósulása néha-néha mégiscsak lehetséges. Ugyanakkor, azon nehézségeknek a felismerése, amelyek az öngondolkodás előtt gyülemlenek, szintén filozófiai feladatnak bizonyul.

A filozófus nem értelmezheti önmagát, mint az adott kor pusztá kifejeződését. Nem lehet a történelmi tapasztalat buzgó szeizmográfusa. Azonban, ha szemet huny a történelmileg létrejött kor azon szocio-kulturális és szocio-gazdasági tendenciái felett, amelyek akadályozzák, vagy nevétségessé teszik, hogy „önmagunk gondolkozzunk”, akkor nem fogja a filozófia méltóságát növelni. Hogy e kornak is vannak „hasznos tévképzetei”, idológumai, ezt aligha kell bizonyítani. A filozófus, akarva-akaratlan, mindig a saját nehézségeiről is beszél. Amikor azt mondják, hogy „a filozófia nem könnyíti, hanem nehezíti a dolgokat”, akkor a filozófus arról is szót ejt, hogy mennyire teszi a dolgokat saját maga számára nehezebbé. A filozófussá válás mindig magában foglal valamilyen motivációs regisztert. Kétellyel kell élnünk azzal kapcsolatban, hogy a filozófia maradéktalanul beilleszthető a fennálló tudásformák tárházába. A filozófus minden bizonnyal nem törekedhet arra, hogy az emberiség funkcionáriusa legyen, és nem érvényesítheti magát függőlegesen a fennálló epochával kapcsolatban, függetlenül, hogy milyen leírásokat alkalmazunk („tranzíció”, „piaci átmenet”, „integráció a globalizációs szerkezetekbe” stb.). Nem tekinthet a korra toronymagasból, és nem elégedhet meg annak a nézőpontnak szertartásszerű ismételtetésével, hogy őt nem mérhetjük a mindennapok mértékeivel. A filozófus inkább laterális kapcsolatban áll a korról. A filozófia hozzájárulhat (esetleg!) a köztér republikanizációjához, amelyek egyre inkább a privát erőknek rendelődnek alá, globálisan és lokálisan egyaránt. Amit eddig szóba hoztam, arra szolgál, hogy világosság derüljön a következő vonatkozásra: egyfelől a történelem dinamikája ugyancsak befolyást gyakorolt a filozófia önértelmezésére, és hozzájárult ahhoz, hogy a filozófia pl. ma másfajta formákat öltson magára, mint mondjuk egy évszázaddal ezelőtt, másrészt egy pillanat erejéig sem állíthatjuk, hogy a filozófia feladata a történelmi események visszatükrözése és a narratív szerkezetekbe való feloldás. E jelenség feszültségét nem lehet csillapítani, ezért jegyezhetjük a filozófiai gondolatok egész sorát, amelyek tanúskodnak annak a törekvésnek a nehézségéről, hogy a filozófus megközelítse a történelmileg adott epochát, hogy a fogalmi alakok segítségével megragadja az adott kor legfontosabb tendenciáit. A már említett Fichte (aki, ahogy tudjuk, korát a beteljesedett kor bűnösségének minősíti, tehát nem lehet mellőzni a kritikai szándékot!) állítja, hogy az egyetlen módja annak, hogy a filozófus tárgyá tegyen egy történelmileg létrejött kort, hogy kiélezze az a priori kiépített távlatot minden időköz vonatkozásában. Eszerint a filozófus feladata, hogy az a priori értelmezést a végsőkig kövesse, de csak azért, hogy egy pillanatban átadja a végső megítélés jogát a világ szemlélőjének.

Mikus Csaba fotója